

hollands noorderkwartier

jaargang 27
nummer 4
december 2013

aflevering **96**

In dit nummer o.a.:
Opening depot Regionaal Archief Alkmaar
Kwartierstaat dames Vlaanderen en hun broer
Verslag excursie Zaandam
De NGV gaat digitaal. Helpt u mee?
Voor huiselijk geweld naar de vrederechter
Gemeenschappelijke roots leraar en oud-leerlingen

ISSN: 1383-6773

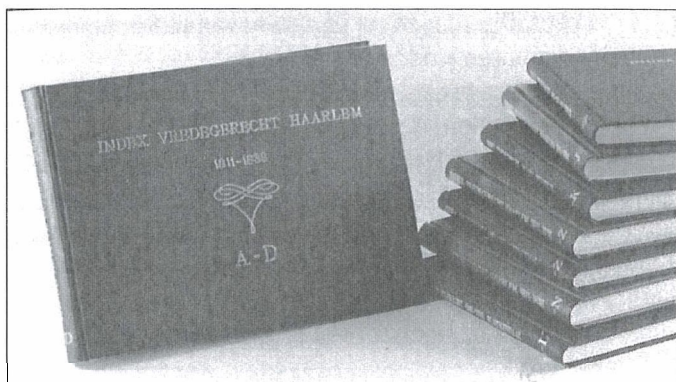
Huiselijk geweld en onderlinge geschillen

door Annabella Meddens-van Borselen

[Dit artikel verscheen eerder in Gens Propria, blad van de NGV-afdeling Kennemerland. De redactie van HNK is de auteur zeer erkentelijk dat we het mochten overnemen.]

In de archieven van de vrederechters van Noord-Holland (1811-1838) zijn allerlei bijzondere akten te vinden over onze Noord-Hollandse voorouders. De vrederechter regelde onder andere voogdijzaken voor kinderen, van wie de vader of moeder was overleden. De vrederechter riep voor een dergelijke voogdijzaak drie familieleden van de moeder en drie familieleden van de vader op. De vrederechter ging op huisbezoek als er een (inwonende) man of vrouw was overleden om de inboedel te verzegelen en te beschrijven. Daardoor bevat het archief veel boedelinventariseeren van zowel heel arme mensen als de meer welgestelde Noord-Hollandse inwoners.

De politierechter behandelde op zijn beurt zaken, zoals beledigingen, geweld en schadevergoedingen. Hieronder volgen enkele schoolvoorbeelden van zaken die vrijwilligers van het indexeringsproject vrederegerechten Noord-Holland gedurende de afgelopen maanden tegenkwamen.

De reeks indexen van het vrederecht van Haarlem 1811-1838

Huiselijk geweld

In 1820 waren verschillende inwoners van Hoorn getuige van een fikse ruzie tussen schoenmaker, Fredrik Romijn (32 jaar) en zijn vrouw Marijtje Meilink (37 jaar).

Frans Swidde, 68 jaar, boekdrukker, Willem Oudekerk, 45 jaar, dienaar in het bedelaarsgesticht te Hoorn, Hendrik Bloemendaal, 36 jaar, schippersknecht, geboren in Enkhuizen en wonende te Hoorn, en Jannetje Vervaille, 45 jaar, geboren in Den Bosch en eveneens wonende te Hoorn, legden op 3 oktober 1820 een verklaring af bij de politierechter te Hoorn over deze ruzie. Hendrik Bloemendaal verklaarde dat Fredrik Romijn zijn vrouw een klap had gegeven met een slijpplank en haar met een bezem had gestoken. Jannetje Vervaille verklaarde ook dat zij op een zondag in september had gezien dat Romijn zijn vrouw tegen de muur drukte. Hij sloeg de slijpplank op zijn vrouw stuk en had haar bovendien met zijn bezem in haar ogen gestoken. Wat was de reden van deze woedeaanval? Romijn vertelde de politierechter dat hij zijn vrouw geld en brood had gegeven. Het bleek dat zij het brood had verkocht en van dat geld jenever had gekocht. Hij was woedend omdat zij het, zoals hij dat formuleerde 'zeer armoedig hadden'. Daardoor hadden zijn ruzie op straat gekregen. Echtgenote Marijtje zei dat zij inderdaad het brood had verkocht, maar dat het niet (helemaal) waar was dat zij er jenever voor had aangeschaft. Ze had met het geld een beetje boter gekocht en van het resterende bedrag had zij voor een stuiver drank gehaald. De politierechter veroordeelde het echtpaar wegen het veroorzaken van burengerucht tot een gevangenisstraf van één dag. Zij moesten bovendien de kosten van het proces betalen. En dat was niet gering voor het toch al arme echtpaar. De kosten van het proces bedroegen f 2,47 ½ cent. Drie dagen na de zitting van het politiegerecht beviel Marijtje van een doodgeboren kind.

Uit nader onderzoek in de registers van de burgerlijke stand naar het echtpaar Marijtje Meilink (Mijling) en Fredrik Romijn blijkt voorts dat naast dit levenloos geboren kind er nog vijf andere kinderen als baby waren overleden. De leeftijd van de jong gestorven kinderen varieerde van twee tot zestien weken.

Tien jaar na de veroordeling door de politierechter stierf Fredrik Romijn in zijn woonhuis te Hoorn. Precies een maand later overleed ook zijn echtgenote Marijtje Meijering (Meijling, Meijlink). Hun namen komen niet voor in de index op het vredegerecht Hoorn. Hieruit blijkt dat zijn zij geen minderjarige kinderen nalieten waarvoor voogdij geregeld moest worden.

(NHA: Politiegerecht Hoorn 1820, toeg. 39, inv.nr. 226, akte 21)

(NHA: BS Hoorn, overlijdensregisters 1812-1830; Marijtje staat in de registers van de BS ook als Mijling en Meijring vermeld.)

Onder curatele

Via de rechter was het mogelijk om een familielid onder curatele te plaatsen. Een goede reden daarvoor was bijvoorbeeld krankzinnigheid, voortdurende

dronkenschap en geldverkwisting. Het was ook mogelijk om via de vrederechter een curatele weer ongedaan te maken.

Jan Donker, landman (boer) te Barsingerhorn, stapte op 10 mei 1813 met zijn familieleden naar de vrederechter. Hij wilde dat hij niet langer meer onder toezicht werd gesteld. Hij was namelijk door zijn vader vanaf eind november 1810 onder curatele gesteld via notaris Arie Denijs in Schagen. Dit werd een maand later bevestigd door de schepenen van Barsingerhorn. Jan Donker nam zes familieleden, die hem steunden in zijn verzoek, mee naar de zitting bij de vrederechter. Dit waren achtereenvolgens Dirk Gelder, Hendrik Gelder, Klaas Zeeman, Pieter Donker (broodbakker), Pieter de Smeth en Jan Koorn (broodbakker). Hij en zijn familieleden verklaarden dat hij geen tekenen van zinneloosheid, krankzinnigheid, woede of verkwisting vertoonde en dat hij zijn eigen zaken naar behoren waarnam. Hij was 6 april 1813 al naar de rechtbank van Eerste Aanleg te Alkmaar geweest, die hem waarschijnlijk had doorverwezen naar de vrederechter voor een familieraad. Wat de vader van Jan Donker had bezielde om zijn zoon in 1810 onder toezicht te plaatsen, blijft onduidelijk. Voor de notaris had hij verklaard dat zijn enige zoon Jan, hoewel meerderjarig 'uit hoofde van zijn wakke ziels-en lichaamsvermogen zijn persoon en goederen niet zou kunnen besturen nocht zou kunnen beschermen'. Daarom stelde hij als executeurs en boedelredders van zijn nalatenschap, Klaas de Jong en Pieter Pietersz de Vries aan. Met andere woorden vader Jan Donker meende dat zijn zoon niet in staat zou zijn om voor zichzelf te kunnen zorgen.

Uit nader onderzoek blijkt dat Jan Donker een maand na zijn bezoek aan de vrederechter, op 20 juni 1813 te Barsingerhorn trouwde met Antje Biere. Zijn beide ouders, Jan Donker en Grietje Gelder, waren toen al overleden.

(NHA: Vrederegerecht Schagen 1813, toeg. 39, inv.nr. 332, akte 150; Not. Schagen 1813, inv.nr. 4676, akte 500; BS Barsingerhorn, huwelijksregisters 1813, akte 10).

Letselschade

Tegenwoordig zijn sommige advocatenkantoren gespecialiseerd in het verkrijgen van smartengeld en letselschade voor slachtoffers van ongelukken en misdaden. Al in 1826 stapte een vrouw naar de vrederechter in Schagen om een dergelijke schadevergoeding te eisen.

Maartje Kenning, weduwe van Klaas Giet, woonde aan de Strijkbuurt in Heerhugowaard. Zij diende een aanklacht in tegen Hendrik Blanken. Wat was er gebeurd? Op 21 oktober 1826 werd zij op klaarlichte dag te Alkmaar op het voetpad van de Munnikenweg overreden door het rijtuig van deze koopman uit

Kolhorn. De weg was daar zo breed dat twee rijtuigen elkaar gemakkelijk konden passeren. Toch was zij door een van de paarden op haar voet getrapt, waardoor zij kwam te vallen en overreden werd. Haar arm was door dit ongeval 'verpletterd' ofwel gebroken en haar been was zwaar gekneusd geraakt. Ze moet de heelmeeester betalen en had enige tijd geen geld kunnen verdienen om in haar levensonderhoud te kunnen voorzien. Hendrik Blanken wilde honderd gulden schadevergoeding betalen, alhoewel hij geen schuld aan dit voorval meende te hebben. Hij zei dat hij 'maar zulks te willen opofferen om van de zaak af te zijn'. Maartje Kenning liet via haar procureur weten dat zij geen genoeg nam met dit aanbod. Hoe het afgelopen is met deze zaak, is niet bekend. Ging zijn vervolgens naar de rechtbank van Eerste Aanleg? Helaas is het archief van deze rechtbank van Hoorn en Alkmaar grotendeels verloren gegaan en valt dit dus niet meer te achterhalen.

(NHA: Vrederecht Schagen 1827, toeg. 39, inv.nr. 338, akte 1335).

Scheldpartij

De zeventienjarige Philip Schönbergen, koopman in Keuls aardewerk, liep met zijn koopwaar in Hoogkarspel langs de deuren om deze te verhandelen. Nadat hij bij Jan Slap was geweest zonder iets te hebben verkocht, werd hij door de kinderen van Jan Slap op straat uitgescholden voor 'mof'. Hij riep terug dat ze zelf moffen waren. Na enige woordenwisselingen met de jongens, kwam vader Jan Slap naar hem toe, greep hem vast en gaf hem een pak slaag. Twee getuigen hadden het voorval gezien en bevestigden het verhaal van Philip Schönbergen. Dat waren Gerrit Klaasz Groot, timmerman te Hoogkarspel, en Anthonie Weeshof, wolverkoper, wonende te Enkhuizen. De politierechter van Grootebroek veroordeelde Jan Slap uiteindelijk tot vijf dagen gevangenisstraf.

(NHA: Politiegerecht Grootebroek 1812, toeg. 39, inv.nr. 92, akte 1)

Wilt u ook eens naar een bijzondere akte over uw Noord-Hollandse voorouders zoeken? Kijk dan in de indexen op de vrederechten en vraag een akte uit het archief van het vrederecht aan. De papieren index op het vrederecht van Alkmaar en omgeving (toegang 41) staat in de studiezaal van het Noord-Hollands Archief (NHA) aan de Jansstraat (eerste verdieping). Ook het archief van dit vrederecht is daar aanwezig. De indexen van de overige vrederechten staan op de studiezaal van het NHA aan de Kleine Houtweg. Daar liggen eveneens de bijbehorende archieven van deze vrederechten ter inzage. Voor een deel is de index ook via de website van het archief te raadplegen.

Justitie

1012

Rollen gehouden van het
tribunaal de Police te Hoog-
karspel op den Twee & Drie-
tigste September des jaars
Hechten Hondard & Twaalf

Vonnis

Gezien het Proces verbaal tegen Jan Slap
nemen de te Hoogkarspel door ons opgemerkt
op den vierde September des jaars, daende
blijken, dat Philip Schonberger koopman
in kants aardewerk, met zijn koopwaren
by de Huizen in de Gemeente van Hoogkar-
spel rondrentende, onder andere gekomen
was aan het Huus van bovengemelde Jan
Slap, alwaar hij mede zijn waren had te
koop gepresenteerd, doch na dat hem gezegt
was, niets benodigt te zijn, weder was vertrokken.
Doch dat kort daarop, de Jongers van bove-
ngemelde Jan Slap waren uitgekomen, en
Philip Schonberger hadden uitgeschelden
voor Moef, waarop door hem was gerepli-
ceert geworden, dat zy salve Moefen waren
dat na eenige woordenstrijd, tusschen hem
en genoemde Jongers voorgevallen, Jan Slap
salve zijn Huus was uitgekomen, en in